

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА**

СЕРГЕСЬВА Катерина Миколаївна

УДК 378.147:78

**МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ
МАГІСТРІВ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
В ПРОЦЕСІ ІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.02 – "Теорія та методика музичного навчання"

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, м. Київ.

Науковий керівник - кандидат педагогічних наук, доцент,
Завадська Тетяна Миколаївна,
Національний педагогічний університет імені
М.П. Драгоманова, професор кафедри
фортепіанного виконавства і музичної культури

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Єременко Ольга Володимирівна,
Сумський державний педагогічний університет
імені А.С. Макаренка, професор кафедри
вокального мистецтва;

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Масол Людмила Михайлівна,
Інститут проблем виховання НАПН України,
провідний науковий співробітник лабораторії
естетичного виховання.

Захист відбудеться « 10 » січня 2013 року о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д. 26.053.08 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий « 7 » грудня 2012 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.В. Козир

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі суспільного розвитку особливої актуальності набуває потреба у формуванні викладача вищої школи, який здатен максимально розвинути свій особистісний потенціал, адаптуючись до змінних, а часом і кризових умов існування у соціумі, та мобільно вирішувати поставлені професійні завдання. Означені цілі потребують реорганізації системи освіти відповідно до світових стандартів Болонського процесу, що відтворено у Національній доктрині розвитку освіти (2001) та Законі України "Про вищу освіту" (2002).

У зв'язку з цим суттєво підвищуються вимоги до професійної підготовки майбутніх фахівців, виникає необхідність в узгодженні її завдань, форм та методів з метою формування різнобічної та творчої особистості. Отже, існує потреба в подальшій модернізації змісту навчання майбутніх викладачів музичних дисциплін, створенні передумов для вдосконалення механізмів їх саморозвитку та самореалізації.

Проблема самореалізації особистості вже ставала об'єктом дослідження вчених у багатьох галузях науки. У філософському та психологічному аспектах самореалізація розглядається як найбільш повне розкриття потенціалу людини шляхом включення її у різні соціальні структури, як внутрішня рушійна сила, мотив здійснення соціальних перетворень (Р.Зобов, В.Кемеров, Н.Юхименко), як здатність до самоздійснення (К.Юнг, К.Роджерс), саморозвитку (Ш.Бюлер), самоактуалізації (К.Гольдштейн, А.Маслоу, Г.Олпорт).

Вивчення проблеми самореалізації в професійній діяльності здійснювалось у науковій літературі з позицій акмеологічного підходу (Б.Ананьєв, О.Бодальов, О.Деркач, Д.Завалішина, Є.Зеєр, Є.Ісаєв, Л.Коростильова, Л.Рибалко, Н.Кузьміна, В.Слободчиков та ін.). У дослідженнях Є.Горячевої, Л.Давидова, Н.Кузьміної, Л.Трубайчук, Г.Сухобської розглядаються сутність педагогічної праці, важливі в аспекті професійної самореалізації особистісні якості викладача, а також складові його педагогічної майстерності. У працях Г.Ільїна, І.Ісаєва, Л.Мітіної, І.Котової, В.Сластьоніна, Є.Шиянова, П.Хазанова своєрідність самореалізації викладача вивчається крізь призму його міжособистісної взаємодії з учнями. Професійна самореалізація в музично-педагогічній сфері розглядається як діяльнісно-практичний компонент самоактуалізації викладача музики (Н.Рібакова), як процес втілення його потенціалу в ході співтворчості з учнями (Н.Сегеда).

Останніми роками з'являються дослідження, присвячені тим чи іншим проблемам професійної підготовки магістрів у системі вищої школи. Так, у дослідженні О.Єременко розглядаються основні аспекти підготовки магістрів музичного мистецтва в педагогічних університетах, у роботі Р.Цокура – формування потенціалу професійного саморозвитку магістрів в процесі підготовки у вищих навчальних закладах.

Здатність до професійної самореалізації може бути успішно сформована в процесі оволодіння будь-якою з фахових дисциплін відповідної складової

навчального плану підготовки магістрів музично-педагогічної освіти. Але для магістрів-піаністів головною і найбільш значущою дисципліною залишається їх інструментальна підготовка, яка інтегрує знання з інших музичних дисциплін і готує їх до майбутньої практичної діяльності. Водночас проблема формування здатності до професійної самореалізації в процесі інструментальної підготовки у вищих навчальних закладах педагогічно-мистецького профілю ще не отримала належного висвітлення.

Необхідність подальшої розробки сучасних освітніх стандартів, оновлення змісту вітчизняної системи вищої освіти, актуальність та значущість означеної проблеми та відсутність практичної технології формування здатності до професійної самореалізації в процесі інструментальної підготовки у майбутніх викладачів гри на музичних інструментах вищих педагогічних навчальних закладів зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: *"Методичні засади професійної самореалізації магістрів музично-педагогічної освіти в процесі інструментальної підготовки"*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідницької роботи кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу та диригування НПУ ім. М.П.Драгоманова і складає частину комплексного дослідження з теми "Вдосконалення фахової та методичної підготовки вчителя музики до практичної професійної діяльності", затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (протокол №3 від 07.11.2005), Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол №1 від 31.01.2006).

Мета дослідження: розробити, науково обґрунтувати та експериментально перевірити методичні засади формування здатності до професійної самореалізації у магістрів музично-педагогічної освіти в процесі інструментальної підготовки.

Об'єкт дослідження: процес фахової підготовки магістрів музично-педагогічної освіти.

Предмет дослідження: методичні засади формування здатності до професійної самореалізації у магістрів музично-педагогічної освіти в процесі занять з основного музичного інструменту.

Відповідно до мети було визначено такі **завдання** дослідження:

1. Проаналізувати стан досліджуваної проблеми у науковій та методичній літературі.
2. Визначити сутність та структуру професійної самореалізації магістрів музично-педагогічної освіти, розкрити зміст поняття "здатність до професійної самореалізації".
3. Визначити педагогічні умови формування здатності до професійної самореалізації у магістрів у процесі інструментальної підготовки.
4. Обґрунтувати теоретичні основи формування здатності до професійної самореалізації.
5. Розробити критерії та визначити рівневі характеристики сформованості здатності до професійної самореалізації у магістрів-піаністів.

6. Розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити поетапну методику формування здатності до професійної самореалізації у магістрів музично-педагогічної освіти.

Методологічну та теоретичну основу дослідження становлять: філософські положення про людину як суб'єкта, що творчо переосмислює та змінює своє життя; психологічні принципи діяльнісного та системного підходів до становлення особистості в процесі існування в соціумі; положення акмеології про "професійну зрілість" як головну умову суб'єктної реалізації індивіда (О.Бодальов, О.Держач, Д.Завалішина, Л.Коростильова); концепції вивчення професіоналізму та моделювання професійної діяльності (Н.Гузій, О.Гуменська, Л.Коростильова, Е.Зеєр, Є.Климов, Н.Кузьміна, Л.Мітіна, А.Маркова, М.Рац, М.Сафонова); сучасні дослідження з теорії та практики мистецької освіти (Н.Гуральник, О.Єременко, Л.Масол, О.Ростовський, О.Рудницька, Г.Падалка, О.Олексюк, Н.Сегеда, С.Шип, О.Щолокова); фундаментальні методичні праці відомих викладачів-піаністів щодо вдосконалення професійної майстерності та творчого розвитку на уроках фортепіано (Л.Баренбойм, Г.Коган, Г.Нейгауз, Е.Тимакін, С.Фейнберг та ін.).

Для досягнення мети та розв'язання поставлених завдань були використані загальнонаукові **методи дослідження:**

- *теоретичні* – аналіз філософської та психолого-педагогічної літератури з досліджуваної проблеми, її систематизація та узагальнення, класифікація отриманих теоретичних та експериментальних даних, їх зіставлення, інтерпретація, конкретизація, синтез, порівняння – для формування концептуальних положень дослідження, визначення сутності професійної самореалізації магістрів музично-педагогічної освіти та її структури, а також розкриття змісту поняття "здатність до професійної самореалізації"; формулювання теоретичних основ формування здатності до професійної самореалізації;
- *емпіричні* – психолого-педагогічне спостереження, анкетування, тестування, індивідуальні та групові бесіди, вивчення педагогічної документації, експертна оцінка контрольних завдань, рольові ігри-тренінги, методи педагогічної фасилітації – для діагностування рівня сформованості здатності до професійної самореалізації у магістрів-піаністів; виявлення найбільш ефективних методів та прийомів її формування в процесі інструментальної підготовки;
- *математичні* – аналіз та статистична обробка отриманих експериментальних даних та відображення їх у графічних таблицях – для фіксації результатів вимірювань та забезпечення можливості оцінити педагогічну ефективність проведеного дослідження.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

- *уперше* визначено сутність професійної самореалізації магістрів музично-педагогічної освіти та її структуру; розкрито зміст поняття "здатність до професійної самореалізації"; розроблено критерії та показники здатності магістрів музично-педагогічної освіти до професійної самореалізації; обґрунтовано педагогічні умови формування означеної якості в процесі

інструментальної підготовки та розроблено методику поетапного її формування;

- *уточнено* систему професійних стандартів підготовки магістрів музично-педагогічної освіти, які втілені у професіограмі;
- *конкретизовано* класифікацію індивідуальних стилів педагогічного спілкування на заняттях з основного інструменту за ступенем впливу на здатність до професійної самореалізації магістрів музично-педагогічної освіти;
- *подальшого розвитку* набули положення педагогічної науки про методи і форми вдосконалення фахової майстерності магістрів як майбутніх викладачів вищої школи; розширено теоретичне підґрунтя для створення професійного еталону в процесі вдосконалення інструментальної підготовки магістрів.

Практичне значення дослідження визначається ефективністю запропонованої методики, її спрямованістю на оптимізацію фахової підготовки магістрів музично-педагогічної освіти. Отримані в ході дослідження висновки можуть бути використані у подальших дослідженнях професійної самореалізації в системі ступеневої освіти, а також можуть слугувати основою для оновлення та корекції змісту таких навчальних дисциплін як "Основний музичний інструмент", "Методика навчання гри на фортепіано", а також програм підготовки магістрів музично-педагогічної освіти у відповідності до їх спеціалізації.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, результати та висновки дослідження обговорювались на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: II Міжнародній науково-практичній конференції "Гуманістичні орієнтири мистецької освіти" (м. Київ, 2007 р.); Міжнародній науково-практичній конференції "Професійно-мистецька освіта у системі національної освіти України" (м. Мала Білозерка Запорізької обл., 2008 р.); VII Міжнародній науково-практичній конференції "Ефективні інструменти сучасних наук – 2011", відділ 14 – педагогіка, психологія та соціологія (м. Прага, 2011р.); II Всеукраїнській науково-практичній конференції "Мистецька освіта як чинник людиностановлення" (м. Тернопіль, 2007 р.); V Мистецько-педагогічних читаннях пам'яті професора О.П.Рудницької, Ін-т педагогіки та психології АПН України (м. Київ, 2007 р.); V Всеукраїнській науково-методичній конференції "Актуальні проблеми мистецької освіти в контексті переходу вищої школи до Болонського процесу" (м. Херсон, 2008 р.); Всеукраїнській відкритій науково-практичній конференції "Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін", присвяченої пам'яті А.Ф.Кречківського (м. Суми, 2011 р.).

Теоретичні положення та практичні результати дослідної роботи впроваджено у навчальний процес Херсонського державного університету (довідка №07-11/1062 від 21.06.2011р.), Національного педагогічного університету імені М.Драгоманова (довідка № 07-10/2051 від 13.09. 2011 р.), Південноукраїнського педагогічного університету імені П.Ушинського (довідка №1416 від 23.06.2011), Бердянського державного педагогічного університету

(довідка №64/1435-01 від 05.07.2011 р). У експерименті взяли участь 326 магістрів та студентів 4 курсу, що планують вступ до магістратури, а також 20 викладачів музично-педагогічних факультетів вищих педагогічних навчальних закладів.

Публікації. Основні теоретичні положення і результати дослідження знайшли відображення у 10 одноосібних публікаціях автора, з них 6 – у провідних фахових виданнях України, 1 – у міжнародному виданні.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (275 найменувань, з них 7 іноземними мовами), додатків. Робота містить 25 таблиць, 5 рисунків, що разом з додатками становить 271 сторінку, з них 180 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження, його методологічну та теоретичну основу, розкрито наукову новизну та практичне значення роботи, охарактеризовано методи дослідження, а також наведено дані про апробацію та впровадження результатів дослідно-експериментальної роботи.

У **першому розділі** *"Теоретичні основи професійної самореалізації магістрів в процесі інструментальної підготовки"* викладено результати детального аналізу філософських, психологічних, педагогічних, мистецтвознавчих досліджень із визначеної проблеми, розкрито зміст поняття "професійна самореалізація магістрів музично-педагогічної освіти", досліджено систему вимог до набуття кваліфікаційного рівня магістрів-піаністів (або професійних стандартів).

Аналіз наукових праць вітчизняних та зарубіжних учених виявив основні тенденції у поглядах на сутність самореалізації особистості. В історичному аспекті філософський вимір проблеми особистісної самореалізації спирався на ступінь внутрішньої та зовнішньої свободи людини, її ціннісні орієнтири та моральні принципи, здатність людини до рефлексії, яка б сприяла знаходженню кращих шляхів до розвитку; рівень освіти та культури людини, її знання про навколишній світ та своє місце в ньому; особливості соціально-історичної ситуації і оточення особистості. У психології проблема самореалізації людини вивчається у першу чергу в зв'язку з процесом становлення та розвитку особистості, втілення людиною свого особистісного потенціалу в предметному світі, що характеризується особливим психологічним станом задоволення від досягнутої мети.

Поява акмеологічного напрямку (Б.Ананьєв, О.Бодальов, О.Деркач, Д.Завалішина) дозволила розглядати людину як цілісну особистість, яка розвивається та "вписується" (Б.Ананьєв) в інші системи. Акмеологічний підхід розглядає процес розвитку особистості в професійній діяльності на різних етапах її становлення – від професійного самовизначення до самореалізації як вершини професійної діяльності. Дуже важливою з позицій акмеології є розвинена

професійна самосвідомість – стійкий комплекс уявлень та суджень індивіда про самого себе, свої здібності та можливості.

Теоретичний аналіз поняття "професійна самореалізація" засвідчив, що воно є комплексним, адже включає в себе як особистісний, так і професійний аспекти. Поняття "професійності" або "професіоналізму" не обмежується лише високим рівнем оволодіння фаховою майстерністю, а й містить у собі здатність до якісного виконання професійних завдань та творчого застосування набутих професійних компетенцій, успішність у міжособистісній взаємодії, здатність до саморозвитку та самокорекції, особливу мотиваційну спрямованість. Отже, *професійність* у нашому дослідженні визначена як здатність спеціаліста на високому рівні, продуктивно та творчо втілювати в процесі своєї професійної діяльності та співпраці власні здібності, набуті компетенції та досвід, а також постійно вдосконалювати їх протягом свого професійного життя.

Професійна самореалізація є найвищими досягненнями індивіда у будь-якій професійній сфері, зокрема, професійна самореалізація в музично-педагогічній діяльності відбувається в художньо-творчому, фаховому та міжособистісному аспектах. Проблеми формування професійних якостей та вдосконалення професійної майстерності педагога-музиканта ставали предметом дослідження Л.Арчажникової, Л.Баренбойма, Т.Завадської, Л.Масол, Г.Падалки, О.Рудницької, О.Щолокової, П.Харченко, питання професійного розвитку піаніста розглядалися в працях провідних музикантів Л.Баренбойма, Г.Когана, Г.Нейгауза, Є.Тимакіна, С.Фейнберга.

З вступом України до європейського освітнього простору особливої актуальності набула проблема підготовки магістрів у системі музично-педагогічної освіти. Зміст освітніх програм та вимоги до підготовки магістрів передбачають більш глибоке та спеціалізоване вивчення окремих дисциплін (основного музичного інструменту, вокалу або диригування), заняття науково-дослідницькою діяльністю, поступове залучення до практичної професійної діяльності з метою формування готовності до майбутньої роботи у вищому навчальному закладі.

На основі вищезазначеного *професійна самореалізація магістрів музично-педагогічної освіти* була визначена в дослідженні як *процес розгортання свого особистісного та професійного потенціалу та найвищого розвитку музичних здібностей у свідомій та цілеспрямованій практичній музичній діяльності за обраною кваліфікацією з метою досягнення особистого професійного еталону*. Головною передумовою професійної самореалізації визнано наявність індивідуального стилю діяльності магістра-піаніста, який можливо сформувати завдяки досконалому знанню своїх потенційних можливостей та застосуванню в педагогічній роботі найбільш продуктивних методів та технологій. Було також встановлено важливість інструментальної підготовки для професійної самореалізації магістрів-піаністів та визначено її специфіку, яка полягає в націленості на їх подальшу фахову роботу у вищому навчальному закладі та підготовку спеціалістів для системи загальної освіти. Таким чином інструментальна підготовка магістрів-піаністів вимагає не лише вдосконалення

власних виконавських навичок, а й гарного знання шкільного педагогічного репертуару та володіння методикою опрацювання цього репертуару у школі.

У результаті теоретичного аналізу різних підходів до вивчення професійної самореалізації магістрів музично-педагогічної освіти встановлено, що основним стимулюючим фактором досягнення високого професійного рівня виступає наявність професійного еталону, який є ідеалізованим образом себе у професії. Для формування цього еталону в дослідженні була розроблена система професійно-особистісних стандартів, що орієнтують на високу якість виконання діяльності та безперервний професійний саморозвиток. Вимоги до особистісних здатностей та професійних вмінь магістра-піаніста визначені у професіограмі, що складається з об'єктивного блоку (фахова підготовка та практичний професійний досвід) та суб'єктивного блоку (особистісні якості магістра та його комунікативно-організаційні здатності). Причому якості та здатності, які необхідні для успішного виконання магістром-піаністом професійних функцій, в професіограмі магістра було розподілено за трьома рівнями, від загальної до фахової спеціалізації: 1) *загальний*, який містить характеристику магістра як майбутнього викладача вищого навчального закладу; 2) *спеціальний*, який характеризує магістрів як викладачів у сфері музичної педагогіки та 3) *специфічний*, який включає вимоги до магістра як викладача фортепіано. Ці характеристики склали інваріантну складову професійного "портрету" магістра, варіативною частиною якого став індивідуальний стиль діяльності, що відрізняє одного фахівця від іншого засобами здійснення професійної мети.

Таким чином, ідеальний образ майбутньої діяльності, що формується у свідомості майбутнього фахівця та залежить від його внутрішніх уподобань, корелюється із суспільними вимогами до професії, а також з нормами діяльності, які прийняті у певному професійному середовищі, та реалізується завдяки застосуванню індивідуального стилю діяльності.

У **другому розділі** *"Методичне обґрунтування шляхів і засобів забезпечення професійної самореалізації магістрів в процесі інструментальної підготовки"* дано визначення поняттю "здатність до професійної самореалізації", класифіковано індивідуальні стилі педагогічного спілкування на заняттях з фортепіано, розроблено компонентну структуру професійної самореалізації магістрів-піаністів та охарактеризовано її стадії, а також обґрунтовано педагогічні умови підвищення ефективності формування здатності до професійної самореалізації в процесі інструментальної підготовки.

В дослідженні було зазначено, що професійна самореалізація відбувається протягом всього життєвого шляху людини. В процесі навчання магістрів може йти мова лише про формування *здатності до професійної самореалізації*, яка визначена нами як *актуалізована педагогічними умовами внутрішня готовність студента-магістра до здійснення професійної самореалізації в процесі фахової діяльності*.

З позицій суб'єктного та акмеологічного підходів (К.Абульханова-Славська, Г.Аксьонова, О.Деркач, Ф.Мухамедзянова, В.Федоров) професійна самореалізація спеціаліста виявляється через застосування ним у своїй роботі індивідуального стилю діяльності. Аналіз психологічних та педагогічних

досліджень (Є.Клімов, М.Коган, В.Мерлін, В.Орлов, О.Щолокова) дозволив вирізнити основні риси сформованого індивідуального стилю діяльності магістрів-піаністів, серед яких: 1) наявність індивідуальної манери виконання (піаністичних прийомів та виконавських засобів); 2) індивідуальний спосіб вербальної та виконавської інтерпретації музичних образів; 3) вибір оптимального стилю педагогічного спілкування. Отже, формування здатності до професійної самореалізації у магістрів має відбуватись за трьома напрямками – як формування індивідуального виконавського стилю, формування індивідуального стилю мислення та становлення оптимального стилю педагогічної взаємодії.

З точки зору професійної самореалізації та на основі акмеологічного та синергетичного підходів в дослідженні визначено стадії цього процесу у фахівців: 1) стадія інтеріоризації, або *адаптаційна* – тобто засвоєння діючих цінностей і норм оволодіння професійною діяльністю, "пристосування-себе-до-професії" (Є.Льїн); 2) стадія екстеріоризації або *індивідуалізаційна* – застосування у професійній діяльності набутих професійних знань та навичок в індивідуально можливий для себе спосіб, "пристосування-професії-до-себе"; 3) стадія самоздійснення або *самореалізаційна* – "суспільна апробація" отриманого результату, яка характеризується позитивною оцінкою суспільством результатів діяльності фахівця, "пристосування-себе-як-професіонала-до-світу" та "світу-до-себе-як-професіонала".

З урахуванням сутнісних характеристик професійної самореалізації магістрів-піаністів можна визначити її структуру, яка складається з *потребово-мотиваційного, функціонально-технологічного, творчо-дослідницького та комунікативно-регулятивного* компонентів. Потребово-мотиваційний компонент є показником внутрішньої готовності до професійної самореалізації; його складовими ми визначили: наявність усвідомленої потреби в професійній самореалізації (визначення професійної самореалізації як смисложиттєвої цілі); позитивна Я-концепція (прийняття себе як професіонала в своїй галузі); високий рівень особистісної самоорганізації та особистісної активності; сформовані професійно-значимі якості та професійно-ціннісні орієнтири та наявність особистого професійного еталону. Функціонально-технологічний компонент професійної самореалізації відображає основний зміст професійної підготовки магістра-піаніста і забезпечує продуктивність та успішність магістра у професійній діяльності. Він містить професійні знання та вміння або *змістову* складову; набутий професійний досвід або *досвідну* складову. Творчо-дослідницький компонент відображає сформованість пізнавальної сфери магістрів-піаністів і складається з розвиненого музичного мислення; креативних якостей; дослідницької активності та стійкого пізнавального інтересу. Комунікативно-регулятивний компонент відображає готовність до продуктивної міжособистісної взаємодії та містить чотири змістові елементи: розвинені комунікативні та організаційні здатності; синергетичне бачення музичних явищ; ефективну саморегуляцію; сформовані адаптивні здатності особистості.

Узагальнення наукових досліджень та аналіз методичних засад професійної самореалізації магістрів в процесі інструментальної підготовки дозволив

вирізнити *педагогічні умови*, які сприяють підвищенню ефективності формування здатності до професійної самореалізації, а саме: забезпечення синергетично-творчого характеру музичної взаємодії як здатності до відкритого обміну культурними змістами; створення мотиваційно-стимулюючого середовища професійної самореалізації шляхом цілеспрямованої фасилітуючої підтримки розвитку професійного потенціалу магістрів; педагогічне стимулювання виникнення "антикризового імунітету" як засобу мобільної саморегуляції в професійному просторі. Застосування першої педагогічної умови сприяє постійному творчому пошуку, без якого неможливий творчий розвиток музиканта та вироблення його індивідуального виконавського стилю, а також взаємозбагаченню всіх учасників навчального процесу і розвитку. Дотримання другої педагогічної умови дозволяє віднайти власну професійну стратегію та вмотивує магістрів до формування індивідуального стилю мислення. Застосування третьої педагогічної умови мобілізує всі внутрішні ресурси магістрів в процесі практичної реалізації набутих компетентностей, а також сприяє виробленню оптимального стилю спілкування.

Формування здатності до професійної самореалізації у магістрів-піаністів відбувається в процесі їх спеціалізованої підготовки в межах дисципліни "Основний музичний інструмент" (фортепіано). Отже, застосування спеціальних педагогічних умов активізує внутрішню потребу магістрів у повноцінній професійній самореалізації та підвищує ефективність формування у них відповідної здатності.

У **третьому розділі** *"Експериментальна перевірка методики формування здатності магістрів до професійної самореалізації в процесі інструментальної підготовки"* на підставі узагальнення теоретичних основ формування здатності до професійної самореалізації у магістрів-піаністів визначено критерії та показники їх здатності до професійної самореалізації, викладено зміст та результати проведення констатувального експерименту, визначено рівні сформованості здатності до професійної самореалізації магістрів музично-педагогічної освіти, розроблено і експериментально апробовано методику формувальної роботи.

У ході наукового аналізу процесу формування здатності до професійної самореалізації протягом навчання магістрів-піаністів виникла необхідність узагальнення його *теоретичних основ*, а саме:

- формування здатності магістрів до професійної самореалізації забезпечується спрямованістю навчального процесу на опанування високими професійними стандартами (досягнення професійного еталону) в комплексі з формуванням ціннісного ставлення до професійної діяльності;

- головною передумовою формування здатності до професійної самореалізації є становлення індивідуального стилю діяльності магістрів, який виражає своєрідність музичного мислення, виконання та спілкування та виступає запорукою творчого вирішення професійних завдань;

- практичні механізми формування здатності до професійної самореалізації мають базуватись на застосуванні прийомів педагогічної фасилітації як найбільш сприятливої комунікативної технології для виявлення та

розкриття внутрішнього потенціалу магістрів в процесі міжособистісного спілкування.

На підставі вищевикладених теоретичних положень було розроблено систему *критеріїв* та *показників* сформованості здатності до професійної самореалізації магістрів музично-педагогічної освіти, а також визначені якісні характеристики рівнів її сформованості. Це: *міра професійної спрямованості особистості* (наявність визначеної потреби у самореалізації в професії викладача-музиканта; сформованість професійно-ціннісних орієнтирів як внутрішніх критеріїв розвитку; рівень особистісної самоорганізації та особистісної активності); *ступінь опанування високими професійними стандартами* (обсяг та зміст професійного тезаурусу; володіння фаховою компетентністю; наявність та характер різних видів професійного досвіду); *здатність до творчого осягнення музичного змісту* (уміння створювати власну виконавську концепцію; володіння теоретичними та емпіричними методами дослідження; міра креативних здатностей); *здатність до продуктивної міжособистісної взаємодії* (володіння сучасними педагогічними технологіями; сформованість комунікативних умінь; наявності "антикризового імунітету" як готовності до адекватної саморегуляції в змінному професійно-освітньому середовищі).

Визначені критерії та показники дозволили надати рівневу характеристику прояву здатності до професійної самореалізації у магістрів-піаністів. *Високий* або *самореалізаційний* рівень передбачає яскраво виражену потребу в професійній самореалізації, що стимулюється наявністю образу "ідеального спеціаліста", який має конкретні риси. Магістрам, що належать до цього рівня, притаманне ціннісне ставлення до професії викладача-музиканта, визначеність щодо роду майбутньої професійної діяльності; високий рівень особистісної самоорганізації як здатності до самокерування власним розвитком; яскравий розвиток музичних здібностей; широкий мистецький світогляд; відмінна організація піаністичного апарату та вірне стилістичне розуміння твору, успішне застосування у виконавській та педагогічній сферах наявного досвіду, власних знань та вмінь; глибокий дослідницький інтерес до музичного матеріалу, що підкріплюється володінням всіма дослідницькими вміннями; яскраво-творчий характер виконавської інтерпретації; розвинена музична фантазія; високий рівень пізнавальної активності та відкритість досвіду (креативність); використання в педагогічній роботі партнерського або фасилітаційного стилів спілкування; вміння вірно визначити подальшу траєкторію розвитку студента, в залежності від його нахилів та здібностей; вміння застосовувати вербальні та невербальні засоби взаємодії; здатність до саморегуляції в кризових ситуаціях (наявність "антикризового імунітету").

Магістрам, яких ми віднесли до *середнього* або *індивідуалістичного* рівня, притаманні: схильність до подальшої професійної самореалізації, наявність мети зростання без належної конкретизації рис образу "ідеального спеціаліста"; недостатня визначеність перспектив професійної діяльності (коливання між виконавським, педагогічним або науково-дослідницьким напрямками); недостатня особистісна самоорганізація; обмежений музичний тезаурус, який не

виходить за межі фахової спеціалізації; епізодичне вміння поєднувати набутий досвід з педагогічною практикою; схильність до творчого тлумачення музичного змісту при наявності певних недоліків у виконавській реалізації задуму; часткова сформованість дослідницьких умінь; недостатній розвиток музичної уяви та креативних здатностей; схильність до застосування в педагогічній роботі релятивістського (надання надмірної свободи учням, невміння проконтролювати їх дії) або месіанського (заикленість на власних виконавських можливостях, невміння пристосувати надмірно високі вимоги до здібностей студента) стилів педагогічного спілкування; недостатнє вміння передбачити подальший розвиток студента, а отже підібрати відповідний його здібностям репертуар; невміння застосовувати в роботі невербальні засоби спілкування; епізодична здатність до саморегуляції в кризових ситуаціях.

Низький або *адаптаційний* рівень свідчить про слабо виражену потребу в подальшій професійній самореалізації, яка замінюється бажанням формального отримання диплому; відсутність чітко визначеного професійного еталону, недостатню самостійність у виборі засобів для власного розвитку; неясне уявлення про подальші професійні перспективи. Студентам, які належать до цього рівня, притаманні: погана особистісна самоорганізація або небажання самостійно вибудовувати стратегію свого професійного розвитку; вузький діапазон застосування базових музичних понять; недосконале володіння піаністичним апаратом; невміння пов'язувати набутий досвід з подальшою роботою; несамостійність у створенні виконавської концепції музичного твору; несформованість навичок аналізу музичного та наукового матеріалу; слабкий розвиток музичної фантазії та небажання вийти за межі наявного досвіду; в педагогічній практиці – схильність до авторитарного (жорсткого) стилю або стилю опіки; невміння підібрати репертуар, що відповідав би індивідуальним можливостям студента; недостатнє вміння побудувати продуктивні стосунки із оточуючими; неготовність до саморегуляції в моменти кризових ситуацій.

Констатувальний експеримент відбувався у два етапи. Перший етап включав широке масове опитування магістрантів та студентів, що збираються вступати в магістратуру, яке проводилось за допомогою анкетування, а також тестування. Анкетування дало змогу виявити потребу студентів-магістрів у подальшій професійній самореалізації, визначити рівень сформованості професійно-ціннісних орієнтирів, здатності до самоорганізації. Тестування визначило рівень професійної спрямованості, а також комунікативних умінь (здатності до емпатії, рівень комунікативних та організаційних схильностей). Другий, лабораторний етап констатувального експерименту проводився у формі практичних перевірок здатності до самореалізації. Психолого-педагогічне обстеження відбувалось у ході виконання контрольних завдань, проведення рольових ігор з метою перевірки рівня опанування високими професійними стандартами, володіння дослідницькими методиками та сучасними педагогічними технологіями. За результатами обстеження, високий рівень продемонстрували 7% респондентів, середній – 39 %, а низький – 54 %.

Формувальна робота відбувалась в межах курсу «Основний музичний інструмент» (фортепіано) протягом 4-х навчальних семестрів і двох курсів

навчання в магістратурі на базі інституту мистецтв Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, факультету культури та мистецтв Херсонського державного університету. У цих навчальних закладах було визначено експериментальні групи, в яких вводилися в дію активні фактори впливу на формування здатності до професійної самореалізації. У Південноукраїнському педагогічному університеті імені П.Д.Ушинського (Одеса) та Бердянському державному педагогічному університеті були визначені контрольні групи, і навчальний процес в цих закладах залишився незмінним. Таку форму паралельного експерименту було обрано у зв'язку з невеликою кількістю магістрів для створення достатньої експериментальної та контрольної груп без кардинального втручання в навчальний процес. Всього експериментальною роботою було охоплено 65 магістрів, які обрали своєю спеціалізацією фортепіано (32 та 33 магістри відповідно у експериментальній та контрольній групах). Об'єктивні дані щодо якісних характеристик студентів експериментальних та контрольних груп відповідали умовам фахової спеціалізації, достатнього освітньо-кваліфікаційного рівня (всі учасники експерименту вже отримали диплом бакалавра) та принципам проведення навчально-виховного процесу в цих закладах.

Експериментальну методику формування здатності до професійної самореалізації було впроваджено у три етапи, кожен з яких було скеровано на досягнення певної мети та виконання окремих завдань.

Перший етап – *інформаційно-адаптаційний* – полягав у ознайомленні магістрів з вимогами до професії викладача основного музичного інструменту у вищому навчальному закладі, які були визначені нами в професіограмі. Він мав підготовчий характер та був спрямований на коригування стратегії професійного розвитку магістрів протягом навчання. Завданнями цього етапу були: ознайомлення магістрів із змістом категорії "професійна самореалізація", механізмами її здійснення; активізація рефлексивної діяльності магістрів, спрямованої на формування адекватної Я-концепції; актуалізація наявних знань, умінь та професійного досвіду; поступовий перехід від навчальної пізнавальної діяльності до практичної професійної. На цьому етапі були задіяні переважно індивідуальна та частково колективна (в межах класу одного викладача) форми роботи. Метою етапу було формування індивідуальної стратегії професійної самореалізації, вміння адекватно оцінити власні професійні можливості, досягнення та недоліки, орієнтація магістрів на подальшу роботу. Було застосовано методи складання індивідуального плану-стратегії розвитку, який включав і виконавські й пізнавальні завдання; складання індивідуальної психокарті, а також проводилися тренінги з викладачами магістрів з метою їх ознайомлення з основними принципами фасилітуючої підтримки.

Метою другого етапу формування експерименту – *індивідуалізаційно-технологічного* було відтворення в практичних діях "ситуації успіху" на основі синергетично-творчої взаємодії між викладачем та студентом-магістром із застосуванням набутих в процесі навчання знань, умінь й навичок та професійного досвіду. Його завданнями ми визначили: розширення професійного тезаурусу та загального світогляду; формування прийомів гри на

фортепіано, що відповідають індивідуальному виконавському стилю магістра; формування практичних алгоритмів застосування набутих у ході навчання професійних знань та вмінь, а також створення на їх основі уявлень про успішність майбутньої професійної діяльності. На цьому етапі ми застосували рольову гру “Парад інтерпретацій” (на основі класифікації, розробленої С.Шипом); редагування невідомих раніше магістрам творів; створення “ситуації успіху” (О.Белкін) із використанням адаптованої для музичних занять методики І.Жакуліної. Результатом застосування цього методу стало забезпечення позитивного ставлення магістрів до майбутньої педагогічної діяльності, формування їх впевненості у власних можливостях, позитивної “Я-концепції”, подолання страху на невпевненості у власних силах, боязні оцінки оточуючих. Методами, які сприяли підвищенню виконавської стабільності магістрів, були методи “вживання в образ” за методикою В.Петрушина, метод “візуалізації мети”, а також метод “створення внутрішнього комфорту” В.Семикіна.

Метою третього етапу формувальної роботи – *практично-комунікативного* ставилося закріплення набутих виконавських та педагогічних умінь в процесі асистентської практики на заняттях з фортепіано. Завданнями цього етапу були: формування оптимального стилю педагогічного спілкування (такими були визначені партнерський (діалогічний) та фасилітаційний; опробування методів практичної роботи із студентами з метою оцінювання ефективності різних способів педагогічного впливу; визначення залежності між стилем спілкування та успішністю педагогічної діяльності. Методи формувальної роботи були такими: створення штучної “кризової” ситуації, рольова гра-тренінг “Я-викладач”, проведення відкритих занять із студентами з фортепіано. Створення “штучної кризи” передбачало несподіване, спонтанне задіяння магістра на заняттях у іншого студента в якості його “викладача”, робота над незнайомими раніше творами. Ефективність формувальної роботи на даному етапі забезпечувалась дотриманням третьої педагогічної умови: педагогічного стимулювання виникнення “антикризового імунітету” як засобу мобільної саморегуляції в професійному просторі.

Для перевірки дієвості формувального експерименту був проведений контрольний зріз, аналіз результатів якого дозволив зробити висновки про ефективність запропонованої методики. Дані дослідження були перевірені за допомогою коефіцієнту кореляції Пірсона з використанням комп’ютерної програми PIRSON Word Ex. Аналіз результатів показав, що, якщо на початку експерименту результати учасників експериментальної та контрольної груп майже не відрізнялись, то наприкінці було виявлено значне зростання показників високого (самореалізаційного) рівня у магістрів експериментальної групи – з 8% до 31 %, кількість магістрів з середнім (індивідуалістичним) рівнем зросла з 38% до 56%, в той час низький (адаптаційний) рівень було виявлено у 13 % учасників експериментальної групи порівняно з 54% під час констатувального зрізу. У контрольній групі самореалізаційний рівень продемонстрували 11 %, індивідуалізаційний – 46%, адаптаційний – 43%. Зіставлення даних, отриманих до та після формувальної роботи в експериментальній та контрольній групах, подано в Таблиці 1.

Таблиця 1.

Динаміка зміни рівнів сформованості здатності до професійної самореалізації у магістрів експериментальної та контрольної груп (%):

Рівні	До формувального експерименту				Після формувального експерименту			
	ЕГ		КГ		ЕГ		КГ	
	Відн. (%)	Абс. (чол.)	Відн. (%)	Абс. (чол.)	Відн. (%)	Абс. (чол.)	Відн. (%)	Абс. (чол.)
Самореалізаційний	8 %	3	8 %	3	31 %	10	11 %	4
Індивідуалізаційний	38 %	12	39%	13	56 %	18	46 %	15
Адаптаційний	54 %	17	53 %	17	13 %	4	43 %	14
Разом:	100%	32	100%	33	100%	32	100%	33

Одержані результати дали підстави зробити висновок про ефективність запропонованої методики формування здатності до професійної самореалізації у магістрів в процесі інструментальної підготовки. Таким чином, вона може бути використана в сучасних умовах розвитку ступеневої мистецької освіти.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та наукове обґрунтування проблеми професійної самореалізації магістрів музично-педагогічної освіти, що знайшло відображення у розробці методичних засад формування здатності до професійної самореалізації студентів магістратури в процесі інструментальної підготовки. Результати експериментального дослідження засвідчили вирішення поставлених завдань і дали підстави для таких висновків.

1. Аналіз наукової літератури виявив, що основною передумовою професійної самореалізації магістрів музично-педагогічної освіти є становлення оптимального індивідуального стилю діяльності як поєднання синергетичного світобачення, особливого комплексу психологічних властивостей (мобільності, інтрагенної активності) та високого рівня самоусвідомлення і саморегуляції. Практика вищої освіти натомість демонструє відсутність необхідних умов для розвитку означених якостей, що проявляється у недостатній сформованості професійно-ціннісних орієнтирів магістрів, невмінні ставити конкретну мету та визначати засоби її досягнення. Це свідчить про недостатнє використання резервів міжособистісної взаємодії на заняттях з основного музичного інструменту (фортепіано).

2. Професійну самореалізацію магістрів музично-педагогічної освіти визначено як процес розгортання свого особистісного та професійного потенціалу у свідомій та цілеспрямованій практичній музичній діяльності за обраною кваліфікацією з метою досягнення особистого професійного еталону. Здатність до професійної самореалізації магістрів музично-педагогічної освіти – це актуалізована педагогічними умовами внутрішня готовність студента-

магістра до здійснення професійної самореалізації в процесі фахової діяльності. Структура професійної самореалізації складається з чотирьох компонентів: потребово-мотиваційного, функціонально-технологічного, творчо-дослідницького та комунікативно-регулятивного. Професійна самореалізація магістрів відбувається під час переходу магістрів з навчальної до практичної діяльності та набуває свого реального наповнення завдяки досягненню високих професійних стандартів діяльності у поєднанні з досконалим знанням магістрами своїх потенційних можливостей.

3. У дисертації було визначено та науково обґрунтовано педагогічні умови формування здатності до професійної самореалізації, що сприяли ефективності цього процесу: забезпечення синергетично-творчого характеру музичної взаємодії як здатності до відкритого обміну культурними змістами; створення мотиваційно-стимулюючого середовища професійної самореалізації шляхом цілеспрямованої фасилітуючої підтримки розвитку професійного потенціалу магістрів; педагогічне стимулювання виникнення “антикризового імунітету” як засобу мобільної саморегуляції у професійному просторі.

4. У дослідженні обґрунтовано *теоретичні основи* формування здатності до професійної самореалізації у магістрів музично-педагогічної освіти, а саме:

- формування здатності магістрів до професійної самореалізації забезпечується спрямованістю навчального процесу на опанування високими професійними стандартами (досягнення професійного еталону) в комплексі з формуванням ціннісного ставлення до професійної діяльності;

- основою формування здатності до професійної самореалізації є віднайдення індивідуального стилю діяльності магістрів, який виражає своєрідність музичного мислення, виконання та спілкування та виступає запорукою творчого вирішення професійних завдань;

- практичні механізми формування здатності до професійної самореалізації мають базуватись на застосуванні прийомів педагогічної фасилітації як найбільш сприятливої комунікативної технології для виявлення та розкриття внутрішнього потенціалу магістрів в процесі міжособистісного спілкування.

5. У дослідженні визначено критерії сформованості здатності до професійної самореалізації магістрів музично-педагогічної освіти. Це міра професійної спрямованості особистості; ступінь опанування високими професійними стандартами; здатність до творчого осягнення музичного змісту та здатність до продуктивної міжособистісної взаємодії. Протягом діагностувального експерименту було встановлено три рівні сформованості здатності до професійної самореалізації у магістрів музично-педагогічної освіти: високий (самореалізаційний), середній (індивідуалістичний) та низький (адаптаційний). У ході дослідження було виявлено, що в переважній більшості респондентів здатність до професійної самореалізації знаходиться на низькому рівні – йому відповідали 54% досліджуваних.

6. У дослідженні розроблено, теоретично обґрунтовано та апробовано поетапну методику цілеспрямованого формування здатності до професійної самореалізації у магістрів музично-педагогічної освіти в процесі вдосконалення

своєї фахової майстерності на заняттях з фортепіано. Це інформаційно-адаптаційний етап, що полягає у ознайомленні магістрів з вимогами до професії викладача основного музичного інструменту; індивідуалізаційно-технологічний етап, метою якого є відтворення у практичних діях "ситуації успіху" на основі синергетично-творчої взаємодії між викладачем та студентом-магістром із застосуванням набутих в процесі навчання знань, умінь та навичок та професійного досвіду; практично-комунікативний етап, на якому відбувається закріплення набутих виконавських та педагогічних умінь у процесі асистентської практики.

7. Результативність запропонованої методики знайшла своє підтвердження у позитивній динаміці змін у рівнях сформованості здатності до професійної самореалізації учасників експериментальної групи у порівнянні з контрольною, що виявилось у зростанні рівня особистісної самоорганізації; розширенні мистецького світогляду; підвищенні успішності застосування у виконавській та педагогічній сферах наявного досвіду; поглибленні дослідницького інтересу до матеріалу, який вивчається; більш творчому характері виконавської інтерпретації; зростанні рівня пізнавальної активності; використанні у педагогічній роботі оптимального стилю педагогічного спілкування; покращенні здатності до саморегуляції. В цілому результати дослідження підтвердили, що застосування розробленої методики сприяє формуванню здатності до професійної самореалізації у магістрів музично-педагогічної освіти.

Вивчення проблеми професійної самореалізації не вичерпується межами проведеного дослідження. Подальшої наукової розробки потребують такі проблеми: конкретизація впливу фасилітуючих методів педагогічного спілкування на професійну самореалізацію на різних ступенях навчання; встановлення особливостей самореалізації випускників магістратури в процесі подальшої професійної діяльності; виявлення специфічних рис професійної самореалізації в кризових умовах тощо.

Основний зміст дисертації відображено у таких публікаціях:

1. Сергеева К.М. Особливості побудови професіограми магістрів музично-педагогічної освіти / Катерина Миколаївна Сергеева // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: [зб. наук. праць (Матеріали II Міжнар. наук. – практ. конфер. "Гуманістичні орієнтири мистецької освіти"]]. – Вип. 5 (10). – К.: НПУ, 2007. – С.120–123.
2. Сергеева К.М. Теоретико-методологічні засади професійної самореалізації особистості / Катерина Миколаївна Сергеева // Теоретичні питання культури, освіти та виховання /Збірник наукових праць. Вип. 32 /За заг. редакцією акад. АПН України Євтуха М.Б., укл. – О.В. Михайличенко. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2007. – С. 184–188.
3. Сергеева К.М. Деякі аспекти удосконалення фортепіанної підготовки магістрів музично-педагогічної освіти / Катерина Миколаївна Сергеева // Педагогіка і психологія професійної освіти // Науково-методичний журнал.

- Ін-т педагогіки та психології АПН України. – Львів, 2008. – №5. – С.210–216.
4. Сергєєва К.М. Особливості побудови професіограми магістрів-піаністів / Катерина Миколаївна Сергєєва // Збірник наукових праць: Педагогічні науки. – Вип. 50. – Частина 2. – Херсон, Видавництво ХДУ, 2008. – С. 248–251.
  5. Сергєєва К.М. Формування індивідуального стилю магістра-піаніста як чинник його професійної самореалізації / К. М. Сергєєва // Педагогічні науки/ Збірник наукових праць. – Вип. 47 / Барбіна Є.С. [відповід. ред.]. – Херсон, 2008. – С.331–334
  6. Сергєєва К.М. Діагностування сформованості здатності до професійної самореалізації магістрів музично-педагогічної освіти / Катерина Миколаївна Сергєєва // Наукові записки: [збірник наукових праць] / М-во освіти та науки України; НПУ ім. М. П. Драгоманова; – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009. – Випуск LXXXII (82). – С.189–196. – (Серія педагогічні та історичні науки).
  7. Сергєєва К.М. Професійна самореалізація музиканта-педагога як акмеологічна проблема / Катерина Миколаївна Сергєєва //Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. - №10. – Тернопіль, 2007. – С.84–86.
  8. Сергєєва К.М. Особливості професійної самореалізації магістрів музично-педагогічної освіти як майбутніх викладачів вищої школи. / К. М. Сергєєва // Професійно-мистецька школа у системі національної освіти: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Київ. – Чернівці: Зелена Буковина, 2008. – С. 268–269.
  9. Сергєєва К.М. Методика формування здатності до професійної самореалізації магістрів музично-педагогічної освіти / Катерина Миколаївна Сергєєва //Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін: матеріали Всеукраїнської відкритої науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті А. Ф. Кречківського, (м. Суми, 7-9 квітня 2011 р.) /М-во освіти і науки, сім'ї, молоді і спорту, м-во культури, СДПУ ім. Макаренка та ін. – Суми, 2011. – С. 173–175.
  10. Сергєєва К. М. Методичні основи формування здатності до професійної самореалізації у магістрів-піаністів / Катерина Миколаївна Сергєєва / Матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції "Ефективні інструменти сучасних наук – 2011", відділ 14 – педагогіка, психологія та соціологія; 27 квітня – 5 травня 2011р. – Прага, видавництво "Освіта та наука" ("Education and Science"), 2011. – С. 40–42.

АНОТАЦІЇ

Сергєєва К.М. Методичні засади професійної самореалізації магістрів музично-педагогічної освіти в процесі інструментальної підготовки. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2012.

У дисертації досліджується проблема формування здатності до професійної самореалізації у магістрів музично-педагогічної освіти в процесі інструментальної підготовки. Проаналізовано стан даної проблеми у науковій літературі, у теорії та практиці музичної освіти, визначено сутність професійної самореалізації магістрів музично-педагогічної освіти та її компонентну структуру; визначено зміст поняття "здатність до професійної самореалізації"; обґрунтовано методичні засади формування здатності до професійної самореалізації та педагогічні умови підвищення ефективності цього процесу.

Уточнено систему професійних стандартів підготовки магістрів музично-педагогічної освіти, які втілені у професіограмі, також конкретизовано класифікацію індивідуальних стилів педагогічного спілкування на заняттях з основного інструменту за ступенем впливу на здатність до професійної самореалізації магістрів музично-педагогічної освіти та виявлено оптимальні стилі педагогічного спілкування. Обґрунтовано важливість педагогічної фасилітації в процесі формування здатності до професійної самореалізації магістрів, а також вивчено механізми формування "антикризового імунітету" як затребуваної якості в процесі професійної самореалізації.

Розроблено та апробовано методику поетапного формування здатності до професійної самореалізації у магістрів-піаністів. Результативність застосованої методики виявилась у позитивній динаміці рівнів здатності до професійної самореалізації в учасників експериментальної групи порівняно з контрольною.

Ключові слова: професійна самореалізація, магістри музично-педагогічної освіти, інструментальна підготовка, індивідуальний стиль діяльності, "антикризовий імунітет".

Сергеева Е.Н. Методические основы профессиональной самореализации магистров музыкально-педагогического образования в процессе инструментальной подготовки. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика музыкального образования. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2012.

В диссертационном исследовании рассматривается актуальная проблема формирования способности к профессиональной самореализации у магистров музыкально-педагогического образования в процессе инструментальной подготовки. Осуществлён ретроспективный анализ научной литературы по исследуемой проблеме в теории и практике музыкального образования, определены сущность и компонентная структура профессиональной самореализации магистров музыкально-педагогического образования; дано определение понятию "способность к профессиональной самореализации".

В исследовании была разработана система профессионально-образовательных стандартов, которые ориентируют на высокое качество

выполнения деятельности, и выявлены взаимосвязи между сформированностью образа "идеального профессионала" и стремлением к профессиональной самореализации. Автором предложена классификация стилей педагогического общения на занятиях фортепиано, сгруппированных по степени их влияния на формирование способности к профессиональной самореализации.

Главными структурными компонентами профессиональной самореализации магистров-пианистов определены: потребностно-мотивационный; функционально-технологический; творчески-исследовательский и коммуникативно-регулятивный. В исследовании теоретически обосновано, что формирование готовности к профессиональной самореализации обеспечивается выполнением следующих педагогических условий: обеспечение синергетически-творческого характера музыкального взаимодействия как способности к открытому обмену музыкальными смыслами; создание мотивационно-стимулирующей среды профессиональной самореализации путём целенаправленной фасилитирующей поддержки развития профессионального потенциала магистров; педагогическое стимулирование возникновения "антикризисного иммунитета" как способа мобильной саморегуляции в профессиональном пространстве.

В соответствии с разработанным критериальным аппаратом осуществлено диагностирование существующего уровня способности к профессиональной самореализации у студентов-магистрантов и проанализированы его результаты, которые продемонстрировали наличие у большинства испытуемых низкого уровня её сформированности. Это вызвало необходимость разработки экспериментальной методики повышения способности к профессиональной самореализации в процессе инструментальной подготовки студентов-магистров.

Результативность экспериментальной методики была обусловлена её поэтапным внедрением. На первом, информационно-адаптационном этапе происходило ознакомление с требованиями к профессии преподавателя высшего учебного заведения, с понятием "профессиональная самореализация магистров". Целью этого этапа были активизация рефлексивной деятельности магистров и актуализация существующих знаний и умений. Для выполнения этих заданий были использованы методы создания индивидуальной психокарты; персонального плана-стратегии развития, а также была проведена информационная работа с преподавателями магистров. Целью второго, индивидуализационно-технологического этапа было воплощение в практических действиях «ситуации успеха» на основе синергетически-творческого взаимодействия между педагогом и студентом-магистром. Среди его главных заданий были формирование индивидуального исполнительского стиля у магистров, а также практических алгоритмов использования приобретённых знаний и умений. На этом этапе были использованы методы создания словесной интерпретации музыкальных произведений, редактирования уртекстов произведений И.Баха, создания «ситуации успеха», а так же комплексная методика по формированию исполнительской стабильности. Третий этап – практически-коммуникативный – служил для закрепления исполнительских и педагогических умений в процессе ассистентской практики. Главной целью

этого этапа стало формирование одного из оптимальных стилей педагогического общения. Методами работы были: создание искусственной «кризисной» ситуации, ролевая игра-тренинг «Я-преподаватель» и проведение открытых уроков со студентами по классу фортепиано.

Исследованием установлено, что процесс формирования готовности к профессиональной самореализации, организованный в соответствии с разработанными педагогическими условиями и построенный на поэтапной методике, имел положительную динамику роста способности к профессиональной самореализации. Сравнительная характеристика полученных экспериментальных данных на основе количественных и качественных показателей экспериментальных и контрольных групп свидетельствует об эффективности разработанной методики. Таким образом, предложенная методика может использоваться в процессе фортепианной подготовки магистров музыкально-педагогического образования.

Ключевые слова: профессиональная самореализация, магистры музыкально-педагогического образования, инструментальная подготовка, индивидуальный стиль деятельности, "антикризисный иммунитет".

Sergeeva KM Methodical principles of self-realization Magister of Music and Education in the instrumental training. – Manuscript.

Dissertation on the receipt of scientific degree of candidate of pedagogical sciences after specialty 13.00.02 – theory and method of musical studies. – The National Pedagogical University named after M.P.Dragomanov, Kyiv, 2012.

The dissertation investigates the problem of power of professional fulfillment in the master of music and education in the process of preparation. The condition of this problem in the scientific literature, the theory and practice of music education is specified, the essence of "professional self-realization magister of music and education" and definite meaning phenomenon defined by its component structure, and methodological foundations of power of professional fulfillment investigated pedagogical conditions improve efficiency of power of professional fulfillment.

The system of professional standards magisters of music and education, which are embodied in the professional program, as specified classification of individual styles of teaching communication in the classroom with the main tool of the degree of influence on the ability to self-realization of magister of music and education and found the best style of teaching communication. Substantiates the importance of teacher facilitation in the formation of the capacity for self-realization of magisters and studied the mechanisms of formation of "anti-crisis immunity" as requested money in the process of self-realization.

Grounded and conducted experimental work on phase formation capacity for professional fulfillment in magister pianists. The effectiveness of the applied methodology proved positive dynamics in levels of capacity for professional fulfillment.

Keywords: professional self-realization, magisters of musical and pedagogical education, instrumental training, the individual style of activity, "anti-crisis immunity".